

Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

УДК 338.2

Коваль Яна Сергіївна

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет*

Koval Yana

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the International Management Department*

State University of Trade and Economics

ORCID: 0000-0001-6578-2996

**МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ
ЕКОНОМІКОЮ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE NATIONAL
ECONOMY IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION**

***Анотація.** Економіка України сьогодні знаходиться в українському важкому стані. Дестабілізуючий вплив на неї мають цілий ряд негативних чинників – це і політичні причини, і напружені зовнішньоекономічні відносини, реформи, деякі з яких мають негативний вплив в короткостроковому періоді, проте котрі покликані сприяти в майбутньому інтеграційним процесам з ЄС, зростання зовнішнього боргу та загрози дефолту. В таких умовах дуже важливо контролювати економічну безпеку держави. Тому, сучасні умови господарювання актуалізують необхідність удосконалення принципів, підходів та інструментарію формування, реалізації концепції розвитку малого та середнього підприємництва, механізмів його взаємодії з інститутами держави і суспільства, орієнтованих на забезпечення*

конкурентоспроможності та ринкової привабливості. Адже, головною сутністю забезпечення економічної безпеки для малих та середніх підприємств є забезпечення комплексної безпеки всіх ресурсів підприємства (трудових, матеріально-технічних, інформаційних, фінансових, технології виробництва) шляхом застосування спеціальних методів та інструментів безпеки з метою уникнення і знешкодження загроз, раціонального використання всіх ресурсів та підвищення загального рівня конкурентоспроможності суб'єкта безпеки. систему економічної безпеки підприємства можна визначити як взаємопов'язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз.

В цьому контексті актуальною темою залишається дослідження формування та особливостей діяльності суб'єктів економічної безпеки підприємства. У статті досліджено сутність поняття «економічної безпеки підприємств», визначені основні складники системи економічної безпеки підприємства, виокремлено завдання здійснення економічної безпеки малих та середніх підприємств, проаналізована кількість діючих підприємств в розрізі її видів, з розподілом на великі, середні, малі та мікро- підприємства протягом 2017 по 2022 рр., встановлена роль малих та середній підприємств, визначено основні внутрішні та зовнішні загрози діяльності малих та середніх підприємств, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: економічна безпека, малі та середні підприємства, економічний розвиток, державна політика, загрози економічної безпеки, регіональні співставлення.

Summary. *Ukraine's economy is currently in a very difficult state. It is being destabilized by a number of negative factors, including political reasons, tense foreign economic relations, reforms, some of which have a negative*

impact in the short term but are intended to facilitate future integration processes with the EU, rising external debt and threats of default. In such circumstances, it is very important to control the economic security of the state. Therefore, the current economic conditions actualize the need to improve the principles, approaches and tools for the formation and implementation of the concept of small and medium-sized enterprises, mechanisms of their interaction with the institutions of the state and society, focused on ensuring competitiveness and market attractiveness. After all, the main essence of ensuring economic security for small and medium-sized enterprises is to ensure comprehensive security of all enterprise resources (labor, material and technical, information, financial, production technology) through the use of special security methods and tools to avoid and neutralize threats, rational use of all resources and increase the overall level of competitiveness of the security subject. In this context, the study of the formation and peculiarities of the activity of subjects of economic security of an enterprise remains a relevant topic. The article investigates the essence of the concept of "economic security of enterprises", identifies the main components of the system of economic security of an enterprise, highlights the tasks of ensuring economic security of small and medium-sized enterprises, analyzes the number of operating enterprises by their types, with a breakdown into large, medium, small and micro enterprises during 2017-2022, establishes the role of small and medium-sized enterprises, identifies the main internal and external threats to the activities of small and medium-sized enterprises, and suggests ways to address them.

Key words: *economic security, small and medium-sized enterprises, economic development, state policy, threats to economic security, regional comparisons.*

Постановка проблеми. Формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємництва і реалізації права на підприємницьку діяльність є невід’ємною компонентою розвитку та економічної безпеки України, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища. Належний рівень економічної безпеки бізнесу є запорукою соціального та економічного розвитку держави, особливо в умовах прискорення процесів інтеграції України до міжнародних економічних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічної безпеки та розвитку малих та середніх підприємств, питань оцінювання та різних аспектів забезпечення і управління економічною безпекою підприємства присвячено наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців: Варналія З. С., Воротіної Л. І., Воронкової М. П., Говорушко Т. О., Головкової Л. С., Грозного І. С., Житар М. О. Гуцала І. С., Донець Л. І., Єгорової С. М., Ілляшенка О. С., Марченко О. С., Мігус І.П., Кирич Н. Б., Козаченка Г. В., Кузьміна О. Є., Коваль Я. С., Нижника В. М., Швеця І. Б. та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є встановлення ролі економічної безпеки в діяльності малих та середніх підприємств.

Викладення основних результатів дослідження. В сучасних умовах формування сприятливого, прозорого та передбачуваного правового і економічного поля для реалізації громадянами права на підприємницьку діяльність є невід’ємною складовою належного соціально-економічного розвитку держави, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища.

Доцільно говорити про наявність взаємозв'язку між забезпеченням вільного підприємництва, сприятливого економіко-правового середовища бізнесу, соціально-економічним зростанням держави, формуванням визначальних складників системи безпеки національної економіки.

Безперечно, проблема забезпечення економічної безпеки держави характеризується найвищим рівнем пріоритетності та складності категорії, великою кількістю функціональних елементів та чинників, які її визначають. У зв'язку з цим обґрунтування теоретичних засад поняття «економічна безпека підприємництва» потребує узгодження із системою економічної безпеки держави, її структурними складниками, а також визначення місця економічної безпеки підприємницької діяльності у цій системі, здійснення ієрархічної декомпозиції рівнів управління безпекою національної економіки [1].

Більш того, як відзначили Козаченко Г.В. та Адаменко Т.М., сьогодні спостерігається невідповідність постулатів і категорій теоретичних конструкцій економічної безпекології щодо забезпечення економічної безпеки підприємства реальній практиці безпеко забезпечувальної діяльності вітчизняних підприємств [2].

Безумовно, що кожне авторське трактування досліджуваної категорії відповідає цілям конкретного дослідження, проте наявність великої кількості підходів до визначення економічної безпеки підприємства не сприяє кращому розумінню сутності поняття.

Окрім основних, деякі автори додають інші складники системи економічної безпеки підприємства.

Капустин Н. [3] виокремлює у складі системі економічної безпеки підприємства управлінську безпеку. Оцінюється вона за такими показниками, як: продуктивність інформації, коефіцієнт інформаційної озброєності, коефіцієнт захищеності інформації, коефіцієнт повноти

інформації, коефіцієнт точності інформації, коефіцієнт суперечливості інформації.

Ілляшенко С.М. [4] до складу економічної безпеки додає ринкову безпеку підприємства, яку характеризують такі показники, як: коефіцієнт ринкової віддачі активів, конкурентоспроможність продукції, частка підприємства на ринку, коефіцієнт інноваційних витрат, ритмічність збуту, коефіцієнт ефективності рекламної політики підприємства.

Крім того, аналіз різних тривалих наукових дискусій [5-6] щодо визначень понять загроза та небезпека у процесі вивчення економічної безпеки підприємства дозволяє дійти висновку про існування взаємозв'язку та взаємонаслідковості даних понять. Так, небезпекою можна вважати форму прояву загрози, що призводить до зміни параметрів функціонування підприємства та кінцевих результатів його діяльності. Внаслідок виникнення небезпеки має місце настання суб'єктивних або об'єктивних подій у різних сферах діяльності підприємства у зв'язку з появою загрози, що може призвести до позитивного чи негативного результату.

Економічна безпека підприємства – це стан при якому в разі найбільш ефективного використання власних ресурсів досягають запобігання або ослаблення захисту від наявних небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і забезпечується досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику. Ефективна діяльність підприємства залежить від виваженого організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, який у сучасних умовах господарювання повинен слугувати ще й інструментом формування та забезпечення економічної безпеки підприємства.

На основі проведеного аналізу визначення економічної безпеки підприємствами різними авторами слід зазначити, що певною мірою їх об'єднують трактування її як міри гармонізації економічних інтересів

підприємств та як стану економічного розвитку суб'єктів господарювання, що забезпечує їх гармонійний розвиток, який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища [7].

Адже, головна сутність забезпечення економічної безпеки для малих та середніх підприємств полягає в забезпеченні комплексної безпеки всіх ресурсів підприємства (трудових, матеріально-технічних, інформаційних, фінансових, технології виробництва) шляхом застосування спеціальних методів та інструментів безпеки з метою уникнення і знешкодження загроз, раціонального використання всіх ресурсів та підвищення загального рівня конкурентоспроможності суб'єкта безпеки. Нині наша країна зіткнулася з проблемою економічної безпеки, а це, насамперед, здатність реагувати на зовнішні та внутрішні фактори, а також підтримувати основні показники економіки на рівні достатньому для функціонування і розвитку економічної ситуації в країні.

Дослідження наукових праць у сфері економічної безпеки дає можливість розглядати економічну безпеку малих та середніх підприємств у трьох основних напрямках. Відповідно до першого вони визначаються виходячи з одного окремо взятого аспекту діяльності суб'єктів малих форм господарювання. Інший напрямок полягає в тому, що економічна безпека підприємства трактується як такий стан малої структури, при якому забезпечується її здатність протистояти несприятливим зовнішнім впливам. У рамках третього напрямку економічна безпека розглядається як забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів підприємства для попередження загроз, виявлення слабких сторін і можливостей стабільного функціонування [8].

Для забезпечення економічної безпеки підприємство повинно використовувати усю сукупність наявних ресурсів – таких чинників бізнесу, які використовуються власниками та менеджерами підприємства

для досягнення його цілей. Формування системи економічної безпеки підприємства передбачає максимально ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства, створення адекватних організаційних структур, розробка відповідних механізмів і засобів реагування, що забезпечувало б стабільне функціонування підприємства на теперішньому етапі та стійкий розвиток у майбутньому.

Разом з тим, система економічної безпеки підприємства інтегрує всі її підсистеми та елементи, від узгодженості та дієвості яких залежить її ефективність у цілому. Основні складники системи економічної безпеки підприємства відповідно до певних критеріїв їхньої класифікації відображено на рис. 1.

Рис. 1. Основні складники системи економічної безпеки підприємства

Джерело: систематизовано автором на основі [9-13]

Побудова системи економічної безпеки підприємства повинна здійснюватися за певними правилами, тобто принципами. Визначення принципів економічної безпеки підприємства дозволяє встановити закономірності між елементами, та виявити нові, що властиві лише системі економічної безпеки підприємства. Дослідження принципів та основних завдань економічної безпеки підприємства є основою формування і забезпечення системи економічної безпеки підприємства, яка здатна протидіяти існуючим загрозам та забезпечити стабільну роботу і розвиток підприємства.

Тому варто виокремити основні завдання здійснення економічної безпеки малих та середніх підприємств:

- забезпечення економічного зростання;
- формування ефективної структури економіки;
- зменшення безробіття;
- оптимізація державного боргу;
- скорочення дефіциту бюджету;
- стабільність національної валюти;
- підтримання інфляції у загально-прийнятих нормах;
- підвищення якості життя населення [14].

Суб'єкти системи економічної безпеки для різних підприємств можуть відрізнятися, тому що вони обумовлюються не тільки особливостями і характеристиками конкретного підприємства, але і специфічними умовами зовнішнього середовища, що його оточує.

Виходячи з цього, можна виділити два види суб'єктів, що забезпечують економічну безпеку підприємства:

- зовнішні суб'єкти (органи законодавчої, виконавчої та судової влади);

– внутрішні суб'єкти (працівники власної служби безпеки підприємства; запрошені працівники зі спеціалізованих фірм, що надають послуги з захисту діяльності підприємства) [15].

Основними об'єктами в системі економічної безпеки можуть бути завдання, які можуть виражатися через комплекси задач; економічні показники; процеси. Важливе місце в управлінні економічною безпекою підприємствами посідає відповідний інструментарій, який включає: методи, важелі та ресурси управління. Інструментами підвищення економічної безпеки підприємства є: норми, правила, нормативи, інструкції, накази, розпорядження, премії, санкції, вимоги. Під інструментарієм системи економічної безпеки підприємства можна розуміти сукупність організаційно-економічних, правових заходів впливу на запобігання економічних загроз, засобів і методів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

В цілому економічну безпеку малих та середніх підприємств можна охарактеризувати як комплексне поняття, що стосується всіх сфер діяльності підприємства, характеризує умови його функціонування і може досягатися через управління усіма елементами системи систему. Така система може забезпечує власне функціонування і виконує свої функції в динамічних умовах ринку. Функціонування системи економічної безпеки малих та середніх підприємств забезпечує відтворення ефекту, який зводиться до здатності системи на достатньому рівні забезпечувати економічну безпеку підприємства [16].

Сьогодні малі та середні підприємства це основа господарства будь-якої розвиненої країни Європи. Так, у ЄС близько 99% підприємств належать до малого та середнього бізнесу. Сектор малих та середніх підприємств у секторі бізнесу забезпечував роботою 2-х працівників з кожних 3-х и генерував 58 центів з кожного євро доданої вартості. В

абсолютних показниках сектор малих та середніх підприємств в EU-27 давав роботу 88,8 мільйонам людей та генерував €3,666 трильйонів євро доданої вартості. Подібні показники демонструє сектор малих та середніх підприємств в США, що визначає той факт, що він є що одним з ключових факторів національної безпеки [17].

Значення малого та середнього підприємництва в Україні теж важко переоцінити – станом на 2021 рік малі та середні підприємства складають значну частку в структурі суб'єктів господарювання за розмірами (рис. 2).

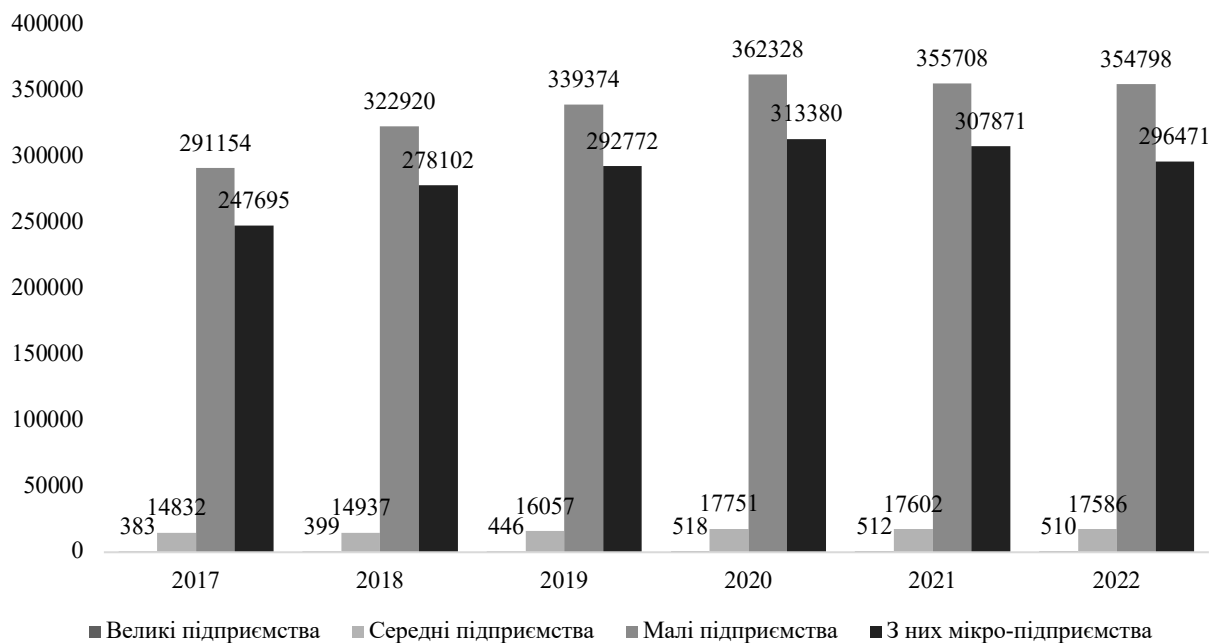

Рис. 2. Кількість діючих суб'єктів господарювання з розподілом на великі, середні, малі та мікро- підприємства з 2017 по 2022 рр., одиниць

Джерело: [17]

Сучасний період характеризується значними втратами українських підприємств, серед причин яких слід визначити зростання ризиків та загроз у підприємницькій діяльності в умовах посилення економічної нестабільності та карантинних обмежень, пов'язаних із коронакризою, що зумовило зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції, послуг, робіт, збитковість великої кількості підприємств.

За 2022 р. частка збиткових великих та середніх підприємств складала за галузями: мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 67,7 %; тимчасове розміщування й організація харчування – 61,2 %; транспорт, сільське господарство – 50 %; складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 46 %; будівництво – 33,7 %. У галузі професійної, наукової та технічної діяльності, до якої належить бізнес-консалтинг, частка збиткових великих та середніх підприємств була 34 % [17].

Таким чином, сьогодні саме малі та середні підприємства є тією основою, які в цілому формують картину економічних відносин в країні, відображає стан їх розвитку та виступають основою розвитку країни і цілому. Виходячи з вищезазначеного, роль малого та середнього підприємництва проявляється у наступному:

- забезпеченні робочих місць та зниження рівня безробіття в країні за рахунок як створення робочих місць, так і за рахунок само зайнятості (у випадку ФОП-суб'єктів мікро- підприємництва, тобто у випадку сімейних домогосподарств, де власник є єдиним працівником, або ж працівниками є лише члени його сім'ї);

- формуванні конкурентного середовища. Малі та середні підприємства за своєю природою є антимонопольною формою господарювання, що пов'язано в першу чергу з різноманіттям його форм. Водночас, малі та середні підприємства, маючи вузьку спеціалізацію, має більше можливостей до використання нових технологій, висапуючи таким чином відчутним конкурентом навіть для великих корпорацій;

- малі підприємства оперативно реагують на зміни кон'юнктури ринку, надаючи ринковій економіці необхідної гнучкості;

- малі та середні підприємства виступають провідником науково-технічного прогресу. Саме у цьому секторі економіки реалізуються новітні комерційні та технологічні ідеї. Так, у США саме на цей сектор припадає близько 50% науково-технічних розробок;

– можливість швидко реагувати на зміни в економіці та впроваджувати нові системи управління та функціонування в цілому. Завдяки своїм масштабам та відсутності заплутаних міжпідроздільних зв'язків невеликі підприємства здатні швидко реагувати на зовнішні впливи та гнучко змінюватися задля їх прийняття або знешкодження;

– сприяють створенню середнього класу і, таким чином, зниження соціального напруження та сприяння позитивному соціальному клімату і зростання добробуту населення країни;

– виведенням на ринок якісного, конкурентного продукту. Чисельність підприємств малого бізнесу зумовлює пошук засобів завоювання частки ринку неціновими методами, а тому сприяє підвищенню якості створюваного продукту чи наданої послуги, створення нових продуктів чи послуг, задоволення специфічних запитів споживача (наприклад, виробництво екологічно чистих продуктів тощо) [18].

Економічна діяльність будь-якого підприємства спочатку характеризується ризиками, а пізніше вже загрозами. Відмінність між ними полягає у тому, що ризики постійно супроводжують підприємницьку діяльність суб'єкта господарювання і мають імовірність настання негативної події та неотримання очікуваних результатів від господарської діяльності. Загрози ж несуть за собою матеріальні чи фінансові збитки тим самим спричиняючи перешкоду основним цілям та завданням суб'єкта господарювання у результаті чого погіршується загальний економічний розвиток суб'єкт господарювання. Тому варто розглянути зовнішні та внутрішні загрози з якими стикаються малі та середні підприємства в ході своєї діяльності.

Головні зовнішні загрози:

- орієнтація на вивіз сировинних ресурсів;
- від'ємне зовнішньоекономічне сальдо;
- залежність від окремих видів імпортової сировини та країн;

- неефективне використання іноземних кредитів;
- неконтрольований відтік валютних капіталів за кордон;
- зростання зовнішньої заборгованості [19].

Перелік внутрішніх загроз є досить значним:

– *в економіці* – монополізація, загроза втрати продовольчої незалежності країни, масове ухилення від сплати податків, низька інвестиційна діяльність, зростаючий внутрішній борг, нарощування диспропорцій у промисловості, високий рівень безробіття, зношеність основних фондів, скорочення виробництва у перспективних галузях, зростаюча інфляція, низький платоспроможний попит населення, цінові диспропорції між промисловістю і сільським господарством, посилення «тіньової» економіки, криміналізація суспільства;

– *у науково-технічній сфері* – перехід науковців у іншу діяльність, руйнування науково-технічного потенціалу, відсутність державної науково-технічної стратегії, скорочення асигнувань на фундаментальну науку, зменшення науково-технічних розробок, виїзд молодих науково-технічних кадрів за кордон;

– *у соціальній сфері* – складна демографічна ситуація, неконтрольовані міграційні процеси, депопуляція, зниження якості життя, соціальна незахищеність, погіршення медичного обслуговування, посилення диференціації доходів, нераціональна структура харчування, зниження доступності освіти. На жаль, по всіх зазначених складових ситуація досить далека від бажаної [20].

Разом з тим потрібно й охарактеризувати основні проблеми з якими зіштовхуються малі та середні підприємства в своїй діяльності:

- недосконалість системи оподаткування;
- нестабільність та недосконалість законодавчої бази;
- адміністративні бар'єри;

- відсутність надійної соціальної захищеності і безпеки підприємців;
- неузгодженість дій регіональних ланок в системі підтримки підприємництва;
- нерозвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки та страхування ризиків підприємств;
- обмеження доступу підприємств до виробничих потужностей, майну, аукціонам;
- відсутність розвинених механізмів самофінансування;
- нестабільність бюджетного фінансування федеральної і регіональної програм підтримки підприємств;
- відсутність системи інформаційного забезпечення підприємств [21].

Враховуючи все вищезазначене, варто сказати, що сучасні умови функціонування підприємств в Україні значно ускладнені рядом дестабілізуючих факторів: політична ситуація, економічна ситуація, проведення реформаційних процесів з метою виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС, незадовільний стан банківської системи та її перебудова, відсутність коштів у дебіторів та неможливість знайти джерела фінансування, низький рівень іноземного інвестування тощо. Всі ці процеси негативно впливають на стан економічної безпеки держави та підприємництва. Враховуючи роль малих та середніх підприємств та рівень їх впливу на соціально-економічний стан країни, особливого значення набуває саме економічна безпека малих та середніх підприємств, її постійний моніторинг та побудова ефективної системи її управління.

Саме тому в забезпеченні економічної безпеки малих та середніх підприємств велику роль відіграє в тому числі і державна політика. Можна навіть сказати, що забезпечення економічної безпеки малого та середнього бізнесу є завданням одразу кількох рівнів – безпосередньо рівень самого

підприємства (в особі директора чи власника), місцевого (в особі місцевих органів влади, що визначають напрямки розвитку регіону чи окремого населеного пункту) та загальнодержавного (в особі державних органів влади).

Висновки. Таким чином, потреби забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств формуються під впливом цілого ряду факторів, зокрема таких як: об'єктивних і суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх, прогнозованих, непередбачених та інших. Для обґрунтування чітких і найбільш значущих шляхів її зміцнення та створення дієвої системи захисту необхідно правильно виділити найбільш важливі потенційні внутрішні і зовнішні небезпеки і загрози, а також інші несприятливі фактори. Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці України досить суттєві і останніми роками все більше нарастають. Зазначене стосується як суто фінансових та економічних проблем, так і руйнації у науково-технічній та соціальній сферах.

Зважаючи на вагому структуроутворюючу роль малих та середніх підприємництва для сучасної економіки змішаного типу всебічна підтримка його розвитку є стратегічним завданням національних урядів не тільки задля відновлення макроекономічної, але і політичної та соціальної стабільності країни. Тому, доцільним є вдосконалення системне впровадження механізму управління економічною безпекою в державі через систему стратегічних заходів, головними серед яких є планування і прогнозування.

Література

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

2. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки.* 2015. № 1(1). С. 69-79.
3. Капустин Н. Економічна безпека: галузь і фірми. *Бізнес Інформ.* 1999. № 11–12. С. 45–47.
4. Ілляшенко С. Н. Складові економічної безпеки підприємств і підходи до їх оцінки. *Актуальні проблеми економіки.* 2003. № 3. С. 12–19.
5. Геєць В. М. та ін. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Харків: ІНЖЕК, 2006. 240 с.
6. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2005. 432 с.
7. Нижник О. В., Нижник І. В. Вибір стратегії інноваційного безпекового розвитку підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2021. № 4. С. 170-174.
8. Сосновська О. О., Житар М. О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. *Облік і фінанси.* 2018. № 3 (81). С. 124-132. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/185262433.pdf> (дата звернення: 19.11.2023).
9. Колісніченко П. Т. Формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2017. Вип. 2 (07). С. 84-87.
10. Коваль Я. С., Мігус І. П. Інноваційний розвиток підприємств в умовах діджиталізації економіки. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2021. № 2(62). С. 159–165. doi: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-159-165>.

11. Марченко О. С., Ярмач О. В. Консалтинг економічної безпеки підприємств: концептуальні та прикладні основи системного підходу. *Економічна теорія та право*. 2021. № 3 (46). С. 39-56.
12. Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
13. Савченко В. Ф., Стойка В. О., Стойка С. О. Економічна безпека як фактор стабільного розвитку держави. *Економічні горизонти*. 2018. № 3(6). С. 137–144. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/156322/162579> (дата звернення: 19.11.2023).
14. Кристиняк М. Б. Основні теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки малих підприємств в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/157.pdf (дата звернення: 16.11.2023).
15. Денисенко М. П., Колісніченко П. Т., Гомон Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку малого й середнього підприємництва у контексті забезпечення його економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 3. С. 19-25. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2021/5.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
16. Дергачова В. В., Колешня Я. О. Роль економічної безпеки малих та середніх підприємств в економічній безпеці держави. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2016. № 13. С. 33-39. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80086/75645> (дата звернення: 20.11.2023).

17. Державна служба статистики України: вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 19.11.2023).
18. Денисенко М. П., Колісніченко П. Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 31-35. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2017/7.pdf (дата звернення: 16.11.2023).
19. Тульчинська С. О., Ткаченко Т. П., Гращенко М. В. Загрози економічної безпеки малого підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 23. С. 31-33.
20. Ганущак Т. В. Забезпечення фінансової безпеки підприємств. *Наука й економіка*. 2012. № 1 (25). С. 24-29.
21. Сумський С. А. Роль і місце малого бізнесу в механізмі забезпеченні економічної безпеки України. *Концептуальні засади економічного і правового забезпечення безпеки держави в умовах євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, Одеса-Черкаси, 28-29 квітня 2015 р. Одеса: ОДУВС, 2015. С. 96-98. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/452/1/conf_odesa_2015.pdf#page=985 (дата звернення: 19.11.2023).

References

1. Vasylytsiv, T. H. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms for strengthening]. Aral, Lviv [in Ukrainian].
2. Kozachenko, H. V., & Adamenko, T. M. (2015). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: analiz naiavnykh vyznachen* [Economic security of the enterprise: analysis of existing definitions]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Serii: Ekonomichni nauky*, 1(1), 69-79 [in Ukrainian].

3. Kapustyn, N. (1999). Ekonomichna bezpeka: haluz i firmy [Economic security of the industry and firm]. *Biznes Inform*, 11–12, 45–47 [in Ukrainian].
4. Illiashenko, S. N. (2003). Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv i pidkhody do yikh otsinky [Components of economic security of enterprises and approaches to their evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 3, 12–19 [in Ukrainian].
5. Heiets, V. M. and other (2006). Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo [Modeling of economic security: state, region, enterprise]. INZhEK, Kharkiv [in Ukrainian].
6. Kamlyk, M. I. (2005). Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt [Economic security of business. Economic and legal aspect]. Atika, Kyiv [in Ukrainian].
7. Nyzhnyk, O. V., & Nyzhnyk, I. V. (2021). Vybir stratehii innovatsiinoho bezpekovoho rozvytku pidpriemstv [Choosing a strategy for innovative security development of enterprises]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 4, 170-174 [in Ukrainian].
8. Sosnovska, O. O., & Zhytar, M. O. (2018). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta oznaky zabezpechennia [Economic security of the enterprise: the essence and signs of security]. *Oblik i finansy*, 3 (81), 124-132. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/185262433.pdf> [in Ukrainian].
9. Kolisnichenko, P. T. (2017). Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho ta serednoho biznesu [Formation of organizational and economic mechanism to ensure economic security of small and medium enterprises]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 2 (07), 84-87 [in Ukrainian].

10. Koval, Y., & Mihus, I. (2021). Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstv v umovakh didzhytalizatsii ekonomiky [Innovative development of enterprises in the conditions of digitalization of economy]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 2 (62), 159–165. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-159-165> [in Ukrainian].
11. Marchenko, O. S., & Yarmak, O. V. (2021). Konsaltnh ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: kontseptualni ta prykladni osnovy systemnoho pidkhodu [Consulting of economic security of enterprises: conceptual and applied bases of the system approach]. *Ekonomichna teoriia ta parvo*, 3 (46), 39-56 [in Ukrainian].
12. Krasota, O. V., & Kiriev, I. S. (2021). Osoblyvosti rozvytku maloho pidpriemnytstva v umovakh porushennia makroekonomichnoi stabilnosti [Features of small business development in the conditions of macroeconomic stability violation]. *Efektivna ekonomika*, 2. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf [in Ukrainian].
13. Savchenko, V. F., Stoika, V. O., & Stoika, S. O. (2018). Ekonomichna bezpeka yak faktor stabilnoho rozvytku derzhavy [Economic security as a factor in the stable development of the state]. *Ekonomichni horyzonty*, 3 (6), 137–144. Retrieved from <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/156322/162579> [in Ukrainian].
14. Krystyniak, M. B. (2018). Osnovni teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky malykh pidpriemstv v Ukraini [The main theoretical aspects of ensuring the economic security of small enterprises in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 4. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/157.pdf [in Ukrainian].
15. Denysenko, M. P., Kolisnichenko, P. T., & Homon, N. M. (2021). Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku maloho y serednoho pidpriemnytstva u konteksti zabezpechennia yoho ekonomichnoi bezpeky

- [Current state and trends in the development of small and medium enterprises in the context of ensuring its economic security]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 3, 19-25. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2021/5.pdf [in Ukrainian].
16. Derhachova, V. V., Koleshnia, Ya. O. (2016). Rol ekonomichnoi bezpeky malykh ta serednikh pidpriemstv v ekonomichnii bezpetsi derzhavy [The role of economic security of small and medium enterprises in the economic security of the state]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut"*, 13, 33-39. Retrieved from <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80086/75645> [in Ukrainian].
 17. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: vebsait – State Statistics Service of Ukraine: website*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
 18. Denysenko, M. P., Kolisnichenko, P. T. (2017). Priorytetni napriamy posylennia ekonomichnoi bezpeky [Priority areas for strengthening economic security]. *Ekonomika ta derzhava*, 3, 31-35. Retrieved from http://www.economy.in.ua/pdf/3_2017/7.pdf [in Ukrainian].
 19. Tulchynska, S. O., Tkachenko, T. P., Hrashchenko, M. V. (2017). Zahrozy ekonomichnoi bezpeky maloho pidpriemnytstva [Threats to the economic security of small business]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 23, 31-33 [in Ukrainian].
 20. Hanushchak, T. V. (2012). Zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstv [Ensuring the financial security of enterprises]. *Nauka i ekonomika*, 1 (25), 24-29 [in Ukrainian].
 21. Sumskiy, S. A. (2015). Rol i mistse maloho biznesu v mekhanizmi zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The role and place of small business in the mechanism of economic security of Ukraine]. *Kontseptualni zasady ekonomichnoho i pravovoho zabezpechennia bezpeky*

derzhavy v umovakh yevrointehratsii – Conceptual principles of economic and legal provision of state security in the conditions of European integration: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. Odesa: ODUVS (pp. 96-98). Retrieved from http://eprints.cdu.edu.ua/452/1/conf_odesa_2015.pdf#page=985 [in Ukrainian].